

Bicâye kuruluşundan itibaren deniz taşımacılığında ve ithalatta önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Önceleri bütün ihtiyaçlarını dışarıdan temin etmeye muhtaçtı. Fakat Hammâdîler ve Muvaahhidler döneminde Mağrib ülkelerinden başka Endülüs ve İtalya cumhuriyetleriyle girişilen güçlü ticarî ilişkiler şehrin limanının ve tersanelerinin gelişmesine sebep olmuştur. Bu gelişmede şehrin çevresindeki sık orman ve zengin demir madeni ocakları da önemli derecede rol oynamıştır. Bu orman ve ocakların işletilmesi günümüzde de devam etmektedir.

Fransız yönetimi sırasında Bicâye Limanı demir ve fosfat ihracatına elverişli hale getirilmiştir. Cezayir sahrasında çıkartılan petrol de Hâsî Mes'ûd'dan gelen petrol boru hattı ile Bicâye'de Akdeniz kıyısına ulaşmaktadır. Bugün dağın yamacındaki eski şehir ile Fransızlar'ın kurmuş olduğu yeni şehir birbirinden farklı iki görünüm sergilemektedir. Bicâye'de petrol rafinerisinden başka kereste işleme tesisleri ile tuğla-kiremit imalâthaneleri gibi bazı küçük sanayi işletmeleri bulunmaktadır. 1987'de şehrin nüfusu 295.540'tı.

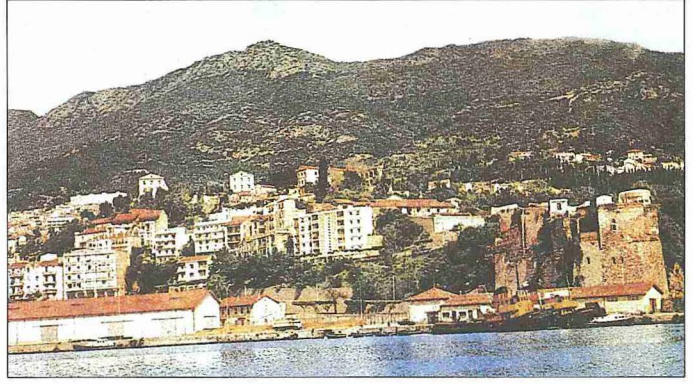
BİBLİYOGRAFYA :

İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, II, 51; Bekrî, *el-Mesâlik*, s. 360; İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, s. 90, ayrıca tür.yer.; *el-İstibşâr ft 'acâ'ibi'l-emşâr* (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamid), Dârülbeyzâ 1985, s. 128; Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, I, 339; Abde-ri, *er-Rihletü'l-mağribiyye* (nşr. Muhammed el-Fâsî), Rabat 1968, s. 276; Abdülvahid el-Mer-râküşî, *el-Mu'cib ft telhîsi aḥbârî düveli'l-mağrib* (nşr. M. Saïd el-Uryân — Muhammed el-Avabî), Kahire 1368/1949, s. 204-207, 270-273, 364; İbn Battûta, *Tuḥfetü'n-nüzzâr*, I, 31-32; İbn Merzûk et-Tilimsânî, *el-Müsnedü's-şâḫihî'l-hasen*, Cezayir 1981, s. 353-357, 367, 370, 490; *eż-Zahîretü's-seniyye ft aḥbârî'd-devletî'l-Merîniyye*, Cezayir 1920, s. 44, 45, 154; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 357; Zerkeşî, *Târîḫü'd-devleteyni'l-Muvaḥhidîyye ve'l-Haḫşîyye*, Tunus 1966, s. 82, 89, 93-96, 102, 103, 128, 137; İbn Ebû Dînâr, *el-Mû'nis ft aḥbârî İfrîkiyye ve Tûnis* (nşr. Muhammed Şemmâm), Tunus 1387/1967, s. 95, 115-149; Févaud, *Histoire de Bougie*, Constantine 1869; Gubrîni, *Unvânü'd-dirâye* (nşr. Muhammed b. Şeneb), Cezayir 1910, s. 99; G. Marçais, *Les Arabes en Berbérie*, Paris 1913, s. 1-150; a.mlf., "Bidjâye", *EI²* (İng.), I, 1204-1206; J. Despois, *L'Afrique du Nord*, Paris 1949, s. 494; Ch. A. Julien, *Histoire de l'Afrique du Nord: Tunisie-Algérie-Maroc*, Paris 1952, tür.yer.; L. L'Africain, *Description de l'Afrique*, Paris 1957, s. 360; H. R. Idrîsî, *Berberie orientale sous les Ziridas*, Paris 1962, s. 503-504; *Bejaïa* (nşr. Minister de la' Information et de la Culture), Cezayir 1970; *Mu.M*, IV, 200-201; *EBr. Yearbook* (1986), s. 620; G. Yver, "Bicâye", *IA*, II, 597-599.

İBRÂHİM HAREKÂT

Bicâye'den
bir görünüş -
Cezayir

BİDÂRİ

(bk. YAKAZA).

BİD'AT

(البدعة)

Asr-ı saâdet'ten sonra ortaya çıkan, şer'i bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlar hakkında kullanılan bir terim.

Arapça'da "icat etmek, örneği olmayan yapıp ortaya koymak, inşa etmek" anlamlarına gelen "bd'a" kökünden türeyen bid'at, "daha önce benzeri bulunmayıp sonradan ortaya çıkan (muhtes) şey" anlamına gelir. "Bd'a" kökünün bu sözlük mânası Kur'an-ı Kerim'de de yer almıştır (el-Ahkâf 46/9; el-Hadîd 57/27). Bid'at çıkarmaya ibtidâ', çıkaran veya işleyen kimseye de mübtedî' denir.

Bid'at biri geniş, diğeri dar kapsamlı olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. Geniş kapsamlı tarife göre bid'at Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir. Bid'atın sözlük anlamından hareketle yapılan bu tarife göre, dinî mahiyette görülen amel ve davranışlardan başka günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, uygulama ve âdetler de bid'at sayılmıştır. Başta İmam Şâfiî olmak üzere Nevevî, İzzeddin b. Abdüsselâm, Mâlikîler'den Şehâbeddin el-Karâfî, Zürkânî, Hanefîler'den İbn Âbidîn, Hanbelîler'den Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Zâhirîler'den İbn Hazm bid'atı bu şekilde kabul edenlerdendir. Bu tarifi benimseyen âlimler, görüşlerini Hz. Peygamber ve sahâbîlerden nakledilen bazı rivayetlere dayandırmaktadırlar. Meselâ Müslim, Nesâî, İbn Mâce gibi muhad-dislerin naklettiği bir rivayette (Müslim, "İlim", 15, "Zekât", 69; Nesâî, "Zekât",

64; İbn Mâce, "Muḫaddime", 14; *Müsned*, IV, 357, 359, 360, 361) Resûl-i Ekrem, İslâm'da güzel bir çığır (sünnet-i hasene) açana o çığıra uyanlar bulunduğu süreçte sevap verileceğini, kötü bir çığır (sünnet-i seyyie) açana da aynı şekilde günah yazılacağını ifade etmiş, Hz. Ömer de teravih namazını topluca kılanları görünce, "Bu ne güzel bir bid'attır" (Buhârî, "Terâvîḥ", 1; *el-Muvaḫḫa*², "Ramazân", 3) demiştir. Bid'atı sonradan ortaya çıkan her şeyi içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak kabul eden âlimler, Hz. Peygamber'in bid'atı reddeden hadisleriyle her devirde günlük hayata girmesi zorunlu bulunan yenilikleri bağdaştırmanın yegâne yolu olarak onu, yapılmasında mahzur bulunmayan "iyi bid'at" (bid'at-ı hasene, bid'at-ı mahmûde, bid'at-ı hüdâ) ile yapılması yasaklanan "kötü bid'at" (bid'at-ı seyyie, bid'at-ı mezmûme, bid'at-ı dalâl) diye ikiye ayırmayı uygun bulmuşlardır. Kur'an'ı bir mushafta toplamak, teravih namazını cemaatle kılmak, minare ve medrese inşa etmek iyi bid'ata, kabirlerin üzerine türbe yapmak ve buralara mum dikmek de kötü bid'ata örnek olarak gösterilebilir. Bu anlayışa göre hadislerde reddedilen kötü bid'attır. Şâfiî fakihlerinden İzzeddin b. Abdüsselâm daha da ileri giderek bid'atı mükellefin fiillerine paralel olarak vâcip, mendup, mubah, mekruh, haram olmak üzere beşe ayırmaktadır.

Bid'atı dar kapsamlı olarak anlayanlar ise onu, "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilâve veya eksiltme özelliği taşıyan her şey" diye tarif etmişlerdir. Bu görüşü benimseyenler arasında, Mâlikîler'den başta İmam Mâlik olmak üzere Turtûşî, Şâtîbî; Hanefîler'den Bedreddin el-Aynî, Birgivi; Şâfiîler'den Beyhakî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî; Hanbelîler'den Takıyyüddin İbn Teymiyye ve

İbn Receb sayılabilir. Bunlara göre dinle ilgisi ve dinî mahiyeti bulunmayan şeyler bid'at sayılmaz; bu bakımdan örf ve âdet türünden olan davranışlar bid'at kavramının dışında kalır. Dar kapsamlı bid'at anlayışına sahip olanlar görüşlerine mesnet olarak, "İşlerin en kötüsü sonradan ihdas edilenlerdir" (Müslim, "Cum'a", 43); "Sonradan ihdas edilen her şey bid'attır" (Nesâî, "İdeyn", 22; İbn Mâce, "Muḥaddime", 7) ve "Her bid'at dalâlettir" (Müslim, "Cum'a", 43; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 6) meâlindeki hadislerin genel ifadelerini esas almışlardır. Bunlar diğer grubun dayandığı hadisleri de kendi görüşleriyle bağdaşacak şekilde yorumla tâbi tutmuşlardır. Meselâ yukarıda söz konusu edilen hadis, "Kim İslâm'da güzel bir çığır (sünnet-i hasene) açarsa" anlamında değil, "Kim İslâm'da güzel bir çığır (sünneti) ihya ederse" anlamındadır. Hz. Ömer'in teravih namazının cemaatle kılınması için söylediği "ne güzel bir bid'at" sözündeki "bid'at" da terim anlamında değil sözlük anlamında kullanılmıştır.

Bid'at konusundaki görüşleri ve bu alana tahsis ettiği *el-İ'tisâm* adlı eseriyle dikkati çeken Şâtıbî, bid'atı "sonradan ortaya konan dinî görünümü yol" olarak tarif etmiştir ki ona göre kişiler bu yola Allah'a daha çok kulluk etmeyi istedikleri için girerler. Dinî görünümü olmayan, dinî telakki edilmeyen hususlar bid'at sayılmaz. Meselâ bir kimsenin helâl olan bir şeyi kendisine yasaklaması bid'at değildir; ancak bu yasaklamayı dindarlık vesilesi sayması bid'attır. Bu bakımdan bid'atın iyi veya kötü diye nitelendirilmesi isabetli olmaz, daha doğrusu bid'atın iyi olması söz konusu değildir; çünkü iyi bid'at denilenler arasında bid'at olmayan şeylerdir. Şâtıbî, İzzeddin b. Abdüsselâm'ın beşli ayırımına da karşı çıkmıştır. Ona göre sonradan ortaya konulan ve dinî mahiyette görülen yeniliklerin şer'î bir dayanaktan hareketle vâcip, mendup veya mubah bid'at diye nitelendirilmesi doğru değildir. Çünkü şer'î dayanağı bulunan bir ibadet ve uygulama bid'at sayılmayacağı gibi bu şekilde bid'at-ı hasene sayılan hususlar da maslahat veya aslî ibâha prensibiyle izah edilebilir. Bu sebeple bid'atı mekruh ve haram diye ikiye ayırmak mümkünse de iyi veya kötü şeklinde tasnif etmek yahut İbn Abdüsselâm'ın yaptığı gibi beşe ayırmak mümkün değildir. Şâtıbî'den önce İbn Teymiyye de aynı paraleledeki görüşlerini dile getirmiştir.

İki grup arasında göze çarpan ihtilâf aslında bir terim anlaşmazlığından ibarettir. Çünkü her iki taraf da dinden olmadığı halde sonradan ortaya çıkan dinî inanç ve uygulamaların reddedilmesinin gerektiği konusunda görüş birliği içindedir. Sonradan ortaya çıkmakla birlikte dinî mahiyette görülmeyen ve dinî esaslara da ters düşmeyen fikir ve davranışlara gelince, bid'atı geniş kapsamlı olarak ele alan âlimler bu tür fikir ve davranışlara iyi bid'at demekte, diğerleri ise bunları bid'at kapsamına dahil etmemektedir. Ancak reddedilmesi gereken bid'at sınırlarının bazı âlimlerce çok geniş tutulduğu, Hz. Peygamber döneminde bulunmayan birçok âdet ve uygulamanın bid'at kabul edildiği görülmektedir. Muhammed b. Eslem'in Hz. Peygamber döneminde olmadığı gerekçesiyle elenmiş undan yapılmış ekmeği bid'at sayıp yememesi bunun örneklerinden birini teşkil eder.

Doğurduğu sonuçlara göre bid'atın hasene-seyyie diye ikili veya vâcip, mendup, mubah, mekruh ve haram şeklinde beşli tasnife tâbi tutulmasından başka itikadî-amelî, fillî-terkî, ibadetlerle veya günlük yaşayışla ilgili olmasına göre taabbüdî-âdî şeklinde ayırmaları da yapılmıştır. Ayrıca hiçbir dinî delile dayanmayan bid'at (bid'at-ı hakikî) ile bazı yönleriyle dinî bir delile dayanıyormuş intibai verdiği halde uygulandığı biçimiyle delilden mahrum bulunan bid'at (bid'at-ı izâfî) şeklinde diğer bir ayırım daha yapılmıştır. Hakikî bid'ata örnek olarak kişinin helâl bir yiyeceği dinî duygularla kendisine haram kılması, Şiîler'in aşure günü başlarını, yüzlerini tırmalayıp tokatlaması, izâfî bid'ata örnek olarak da dinî bir delille tesbit edilenler dışında belirli günlerde oruç tutmaya veya belirli vakitlerde namaz kılmaya özel bir önem verilmesi gösterilebilir.

Bid'atların ortaya çıkması ve yaşama şansı bulması çeşitli sebeplerle açıklanabilir. İslâmiyet'in kısa sürede farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip bulunan milletler arasında yayılması bu sebeplerin başında gelir. Sosyal ve kültürel yapıların bazı unsurları İslâmî bir kimliğe bürünerek yeni dönemde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca İslâmî esas ve hükümlerden bazılarının yeni müslümanlar tarafından yanlış anlaşılması veya eski kültür mirasının etkisiyle yanlış yorumlanması da bid'atların İslâm'a girişine zemin hazırlamıştır. Ya-

bancı millet ve kültürlerle olan sürekli temasların etkileşmeye yol açtığı, bunun sonucu olarak bazı yabancı inanış ve davranışların İslâm toplumuna girdiği de bir gerçektir. Bu arada birtakım hurafelerin veya eski dinî kalıntıların yeni dinin saflığını bozma amacıyla kasten İslâm'a sokulmak istenmesi de mümkündür. Bütün bunlara rağmen, aşırı muhafazakâr ve bir anlamda tutucu sayılan bazı sünnet taraftarlarının endişeleri bir yana, İslâm tarihi boyunca İslâm dininin hem inanç, ibadet ve hukukla ilgili temel hükümlerinde, hem de ana ahlâk kurallarında büyük bir çoğunlukla dinin ana sınırlarının dışına çıkılmamış ve İslâm'ın "ana rengi"nin (sıbgatul-İlah*) değiştirilmemiş olduğunu söylemek mümkündür. İslâm'a bağlılık iddiası taşıdıkları halde fikrî sapıklıkları sebebiyle onun sınırları dışında kaldıkları kabul edilen grupların (gâliyye) tarih boyunca sadece yüzde bir civarında kalması da bu hususu desteklemektedir (bk. EHL-i BID'AT).

İslâm hukukçularına göre bid'atı küfür noktasına varmayan kimsenin arkasında namaz kılmak câizdir. Ancak Hanefiler, Şâfiîler ve bir rivayete göre Mâlikîler başka bir imam varken bid'at ehlinin arkasında namaz kılmayı tenzihen mekruh sayarlar. Öte yandan Mâlikîler ve Hanbelîler bid'atçıların şahitliğini geçersiz sayarken Hanefî ve Şâfiî fakihleri, taraftarları lehine yalan söylemeyi mubah gören Hattâbiler müstesna, diğer bid'at ehlinin şahitliklerini geçerli kabul ederler. Bid'atı ta'n* noktalarından biri olarak mütalaa eden hadisçilerse bid'at ehlinin rivayetini kabulde farklı görüşler benimsemişlerdir. Ancak bid'atçılığı kendisini dinden çıkarma noktasına varan kimsenin rivayetinin kabul edilmeyeceği konusunda hadisçiler arasında görüş birliği vardır. Mâlikîler diğer bid'atçıların rivayetini de kabul etmezler. İçlerinde Şâfiî, İbn Ebû Leylâ, Süfyân es-Sevrî ve Ebû Yûsuf'un da bulunduğu bazı âlimler ise mezhebini ve taraftarlarını desteklemek maksadıyla yalanı mubah saymaması şartıyla bid'atçıya ait rivayetin kabul edilebileceğini söylerler. Konuya bid'atın propagandasını yapıp yapmama açısından yaklaşan bazı âlimler de propaganda yapan ve başkalarını kendi mezheplerine davet edenlerin rivayetini reddetmeye, böyle olmayanlarınkini ise benimsemeye taraftarlardır. İbnü's-Salâh ile Nevevî başta olmak üzere âlimlerin çoğu bu görüştedir. Nitekim Buhârî ve Müslim bu tür birçok bid'at-

çının rivayetini kabul etmiş olup Süyüti bunların bir listesini vermektedir (bk. *Tedribür-râvî*, s. 219-220). Sünnî kelâmcılar "ehl-i bid'at" tabiriyle, Resûlullah ile ashap cemaatinin akaid alanında takip ettiği yolun (sünnet) dışında kalan mezhep sahiplerini kastederler; Mu'tezile, Şîa, Hâricîler, Kaderiyye, Cebriyye gibi.

Bid'atla mücadele konusunda İslâm âlimlerinin bir kısmı fitneye sebep olabileceği endişesiyle müsamahalı davranmayı uygun bulurken genellikle ilk selef âlimleri, özellikle de Hanbelî gruplar ve İbn Teymiyye bid'atlara karşı sert bir tutum sergilemişlerdir. İbn Teymiyye, yaşadığı asrı sünnetten uzaklaşan ve bid'atlara dalan bir çağ olarak nitelendirmekte ve bid'atlarla en sert şekilde mücadele etmenin gerektiğine inanmaktadır. Vehhâbilik hareketinin bid'atlarla mücadele konusunda İbn Teymiyye'nin katılığını daha da arttırdığını söylemek mümkündür. Ancak bu katı tutum bir taraftan bid'atla mücadele alanında başka bir aşırılığı gündeme getirmiş, diğer taraftan müslümanları sünnet çerçevesinde birleşirmek yerine bid'atçıların kendi mezheplerine olan taassuplarını körüklemiştir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu, bid'atla mutlaka mücadele edilmesinin lüzumuna inanmakla birlikte bu mücadelede katılığa başvurmayıp çeşitli ikna yollarıyla bid'atların ortadan kaldırılmasını uygun bulmaktadır. Kâtib Çelebi halk arasına yerleşen bid'atları ortadan kaldırmanın çok zor olduğunu, bu konuda din ve devlet adamları tarafından gösterilen gayretlerin boşa gittiğini, bu sebeple bid'atlara ve bid'at ehline karşı yürütülecek mücadelenin müsamahalı olmasını gerektiğini belirtmektedir (*Mizânü'l-hak*, s. 72-73).

İslâm âlimleri tarih boyunca kabule şayan olmayan bid'atın sınırlarını çizmek ve halk arasında yaygınlaşan bid'atlarla mücadele etmek amacıyla çok sayıda eser kaleme almışlardır. Bunlar arasında Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubî'nin (ö. 286/899) *el-Bida' ve'n-nehyü 'anhâ*, İbn Ebû Rendeke et-Turtuşî'nin (ö. 520/1126) *Kitâbü'l-Ĥavâdiş ve'l-bida'*, Ebû Şâme el-Makdisî'nin (ö. 665/1267) *el-Bâ'is 'alâ inkârî'l-bida' ve'l-ĥavâdiş*, İbnü'l-Hâc el-Abderî'nin (ö. 737/1336) *el-Medĥal ilâ tenmiyeti'l-a'mâl bi-taĥsînî'n-niyyât*, İbrâhim b. Mûsâ eş-Şâtîbî'nin (ö. 790/1388) *el-İ'tisâm*, İdrîs b. Baytekin et-Türkmânî'nin *Kitâbü'l-Lüma' fi'l-ĥavâdiş ve'l-bida'*, Süyütî'nin (ö. 911/1505) *el-Emru bi'l-itti-*

bâ' ve'n-nehyü 'ani'l-ibtidâ', Osman b. Füdî'nin (ö. 1232/1817) *İĥyâ'ü's-sünne ve iĥmâdü'l-bida'*, çağdaş âlimlerden Ali Mahfûz'un *el-İbdâ' fî meĥâriri'l-ibtidâ'*, Muhammed Bahî't'in *Aĥsenü'l-kelâm fimâ yete'alleku bi's-sünneti ve'l-bida'i mine'l-aĥkâm*, Muhammed Abdullah Dirâz'ın *el-Mizân beyne's-sünne ve'l-bid'a*, İzzet Ali Atıyye'nin *el-Bid'a taĥdîdühâ ve mevĥifü'l-İslâmi minhâ* adlı eserleri sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "bd'a" md.; *et-Ta'rifât*, "bid'at" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "bid'at" md.; *el-Muvaĥĥa'*, "Ramazân", 3; *Müsned*, IV, 357, 359, 360, 361; Dârimî, "Siyer", 75; Buhârî, "Şulĥ", 5, "E'time", 8, "Ĥavâli", 3, "Terâvîĥ", 1; Müslim, "Cum'a", 13, 73, "Cenâ'iz", 107, "İlim", 15, "Zekât", 69, "Akziye", 17; İbn Mâce, "Muĥaddime", 2, 7, 14, 67, "E'time", 20; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 6, "Şalât", 23; Tirmizî, "İlim", 16, "E'time", 1; Nesâî, "İdeyn", 22, "Zekât", 64; Beyhakî, *el-İ'tikâd 'alâ mezhebi's-selef*, Beyrut 1404/1984, s. 133-134; Hatîb el-Baĥĥadî, *Kitâbü'l-Kifâye fî 'ilmi'r-rivâye*, Haydarâbâd 1357, s. 120-121; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-blîs*, s. 16-23; İbnü's-Salâh, *Ulümü'l-ĥadîs*, s. 114-115; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Kavâ'idü'l-aĥkâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), II, 172-174; Nevevî, *Şerĥu Müslim*, VI, 154-155; a.m.f., *Teĥzîb*, III, 22-23; Karâfî, *el-Furûĥ*, Kahire 1347 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), IV, 202-205; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, III, 279-286; VII, 173, 284; XVIII, 346; XX, 103-105; İbn Kayyim el-Cevziyye, *J'lâmü'l-muvaĥĥâ'tin*, I, 136; İbn Kesîr, *İĥtişâru 'Ulümü'l-ĥadîs* (Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ĥaĥiĥ* içinde), Kahire 1377/1958, s. 99-100; Şâtîbî, *el-İ'tisâm*, I-II, tür.yer.; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XXVIII, 15; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, IV, 414-416; IX, 201; XX, 205, 217; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-ĥadîr* (Bulak), VI, 40-41; Süyütî, *Tedribür-râvî*, s. 216-220; Birgivi, *et-Tarîkatü'l-Muĥammediyye ve's-siretü'l-Aĥmediyye*, İstanbul 1324, s. 8-10; Kâtib Çelebi, *Mizânü'l-hak fî İhtiyârî'l-ehak* (İnsr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1980, s. 72-73; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muĥtâr* (Kahire), I, 559-561, 642; IV, 243; Ali Mahfûz, *el-İbdâ' fî meĥâriri'l-ibtidâ'*, Kahire 1375/1956, s. 29-31, 51-74, 144-153; İzzet Ali Atıyye, *el-Bid'a: taĥdîdühâ ve mevĥifü'l-İslâm minhâ*, Beyrut 1400/1980; Bekir Topaloĥlu, *Kelâm İlmî-Giriş*, İstanbul 1981, s. 245 ve oradaki kaynaklar; "Bid'a", *Mu.F.*, VIII, 21-41; Talat Koçyiĥit, *Hadis İstihlalı*, Ankara 1985, s. 61-64; Mohammed Talbi, "Les Bida", *Stl.*, XII (1960), s. 43-77; Mahmûd Şeltût, "Esbâbü'l-bid'a ve maĥârrihâ", *ME*, XXXIII/1 (1961), s. 5-16; Mehmed Sofuoĥlu, "Bid'atler ve Korunma Yolları", *İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1964, s. 73-92; Sâlih b. Suûd Al-i Ali, "el-Bida'ta'nün fi ş-şer'î'a ve ĥadûn fî kemâlihâ", *Mecelletü'l-Buĥâsi'l-İslâmiyye*, sy. 14, Riyad 1985, s. 145-207; Abdüsselâttâr Abdülhamîd el-Kudsî, "Bid'atcının Rivayeti" (trc. Selahattin Polat), *EÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, Kayseri 1986, s. 397-414; Ahmet Demirci, "Bid'atçılık", *a.e.*, sy. 5 (1988), s. 71-85; "Bid'at", *IA*, II, 599-600; J. Robson, "Bid'a", *El²* (Fr.), I, 1199.

el-BİDÂYE

(البداية)

Nüreddin es-Sâbûnî

(ö. 580/1184)

tarafından kaleme alınan

el-Kifâye adlı kelâma dair eserin aynı müellifçe yapılmış muhtasarı (bk. el-KİFÂYE).

el-BİDÂYE ve'n-NİHÂYE

(البداية والنهاية)

İbn Kesîr'in

(ö. 774/1373)

İslâm tarihine dair eseri.

Müellif Ortaçağ İslâm tarih yazıcılığı geleneğine sadık kalarak umumi tarih türünden olan bu eserine kâinatın yaratılışıyla başlar. Peygamberler ve geçmiş milletlerin tarihleri, Câhiliye dönemi, Hz. Muhammed'in ataları, doğumu, gençliği, Hz. Hatice ile evlenmesi, peygamber oluşu, ilk müslümanlar ve müşriklerden gördükleri işkenceler, Akabe biatları ve hicret hakkında bilgi verdikten sonra Hz. Peygamber'in Medine dönemi hayatından başlamak üzere 767 (1365-66) yılına kadar meydana gelen olayları kronolojik sıraya göre anlatır. Eserin son bölümünde ise Kur'an-ı Kerim ve hadislerde haber verilen kıyamet alâmetlerinden, kıyamet günü vuku bulacak olaylardan (fiten* ve melâhim*), cennet, cehennem ve bütününü âhîret hayatından bahsederek insanlara öğütte bulunur. Bu bakımdan eser genellikle İslâm tarihine ayrılan *el-Bidâye* ile akaid konularına ayrılan *en-Nihâye* adlı iki kitap şeklinde mütalaa edilebilir. Başlangıçtan Hz. Peygamber'in vefatına kadar gelen bölümlerle kıyamet alâmetlerine ayrılan son bölüm kaleme alınırken esas itibarıyla Kur'an-ı Kerim ve hadislerden faydalanılmış ve bu konuda muhaddislerin metodu takip edilerek asılsız haberlerin alınmaması için büyük gayret gösterilmiştir. Kitapta siyere ayrılan kısım bütünün dörtte biri nisbetindedir. *el-Bidâye*'de her yıla ait olaylar anlatıldıktan sonra o yıl vefat eden meşhur kişilerin hayatı hakkında kısaca bilgi verilir. Eser bu yönüyle İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil*'ine benzemektedir. Ayrıca müellifinin yaşadığı dönemin Memlûkler'le ilgili olayları için de özel bir önemi vardır ve o devre ait başlıca kaynaklardan biri durumundadır.

İbn Kesîr 665-738 (1266-1338) yılları arasındaki olayları kaleme alırken daha çok Birzâlî'nin (ö. 739/1339) *el-Muĥtefi* ve Mu'cemü's-şüyûĥ adlı eserlerine